

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis Et Breviarii Romani

In quibus origo cuiusque Ritus, Causæ historicæ, vel mysticæ, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, Obligatio, & exquisitus Vsus, additis opportunè Decretis omnibus S. Rituum Congregationis, quàm breuißimiè explicantur

Gavanti, Bartolommeo

Antverpiæ, 1634

De præparatione Sacerdotis celebraturi. I.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40262

81
COMMENTARIA
IN RVBRICAS
MISSALIS ROMANI.

PARS SECVNDA.

Ritus seruandus in celebratione Missæ.

ALTERA pars Rubricarum generalium in duo capita diuiditur, quorum alterum ea complectitur, quæ ad integram & accuratam Missæ celebrationem spectant,

nempe Ritus, & Cærimonias: alterum ea continet quæ scitu sunt necessaria, ne malè celebratio fiat, videlicet Defectus occurrentes; quibus & adhibentur remedia. Sufficiens ergo huius Partis est diuisio, vt ritè semper & malè numquam celebretur.

De præparatione Sacerdotis celebraturi. I.

¹ **A** Sacerdos celebraturus Missam, præuia Confessione sacramentali, quando opus est, & saltem ^b Matutino cū Laudibus absoluto, orationi aliquantulum vacet, & ^c Orationes inferius positas pro temporis opportunitate dicat. Deinde accedit ad locum in Sacristia, vel alibi præparatum, ubi paramenta, aliq̃, ad celebrationem necessaria habentur: ^d accipit Missale, perquirat Missam, perlegit, & signacula ordinat ad ea quæ dicturus est. Postea ^e lauat manus, dicens Orationem inferius positam. Deinde ^f præparat Calicem (qui debet esse vel aureus, vel argenteus, aut saltem habere cuppam argenteam intus inauratam, & simul ^g cum Patena itidem inaurata, ^h ab Episcopo consecratus: super eius os ⁱ ponit Purificatorium mundum, & super illud Patenam ^l cum Hostia integra, quam leuiter extergit, si opus est, à fragmentis, & eam tegit ^m parua Palla linea, ⁿ tum Velo serico: super velo ponit ^o Bursam coloris paramentorum, intus habentem ^p Corporale plicatum, quod ex lino tantum esse debet, nec serico vel auro in medio intextum, sed totum album, & ab Episcopo, vel alio habente facultatem, ^q simul cum Palla benedictum.

L a Sacer-

a *Sacerdos.*] Ita dictus est quasi sacra dans, vel sacra dos, id est, ipsamet sanctitas, vel sacer dux, vel sacra docens: nam docere debet verbo, ducere exemplo, sanctus esse, & sacra alijs dare, vt sancti fiant.

De confessione Sacramentali dicemus infra, cum de defectibus animæ. Hoc loco monebo tantum, ne Sacerdos indutus Sacerdotalibus indumentis confiteatur, sed antequam ea vestiat: hoc enim magis decet, quod & notauit *Didacus Murilius in Scala spiritali p. 1. lib. 3. cap. 13.*

b *Matutino cum Laudibus.*] Missam ante Matutinum ne præsumamus dicere, apertè his ipsis verbis vetuit *Innocen. IV. ad Episc. Tuscul. can. 11.* Recenset *Barbosa de Potest. Episc. p. 2. alleg. 24. num. 15.* auctores viginti, quos ipse sequitur, negantes, esse peccatum mortale, celebrare Missam ante Matutinum; & ibidem numerat alios decem & nouem, quibus addi debet *Francol. de Tempore Hor. Canon. cap. 42.* affirmantes esse peccatum mortale; inter quos duo Sancti numerantur, S. Antoninus, & S. Raymundus. excusat autem iusta causa, *Silu. v. Missa 1. quest. 6.* Quid facies, pie Lector, in re tam dubia, in qua totidem sunt hinc inde auctores, pro affirmatiua sanctiores; præterea verò duo summi Pontifices, *Innocentius IV.* & *Pius V.* qui collocauit hunc inter defectus grauiores *tit. 10. de Defectibus num. 1.* inter eos defectus, qui de communi Doctorum sententia non accidunt sine culpa mortali de suo genere? Ego certè tutiorem, quæ in Rubrica est, sequor libentiùs sententiam.

c *Orationes inferius positas.*] Scilicet Antiphonam, *Ne reminiscaris;* quæ in Duplicibus duplicatur; & pariter

ante eas Missas quæ ritu Duplici celebrantur, hoc est, cum vnica Oratione, siue sit Votiuua pro re graui, siue pro Defunctis (quamquam pro Defunctis omitti possunt Antiphona & Psalmi, vt dicemus infra) & tempore Paschali additur *Alleluia.* Psalmos quinque habes cum Orationibus, *Quam dilecta tabernacula,* &c. de quibus mentio est apud *Microlog. cap. 1. & 23.* vt interius, inquit, & exterius Sacerdos summo Sacerdoti placere valeat. Adidit *Innocen. III. lib. 1. cap. 47.* vt quidquid immundum quinque sensuum transgressione commisit Sacerdos, quinque Psalmorum oratione detergat: quædam enim continentur in ipsis, quæ rectè conueniunt celebraturis Missam, vt legenti patet. eisdem hoc loco instituit *Cælestinus I. ex Duran. lib. 4. cap. 2.* *Microlog.* vnam tantum Orationem pro peccatis nouit, *Innocentius III.* plures, quæ, inquit, manifestè pertinent ad impetrandam cordis & corporis munditiam, & munimen. ex quo conijcio, de iisdem Orationibus eum loqui, quæ apud nos sunt in vsu. Numero sunt septem, iuxta numerum petitionum Orationis Dominicæ, ad septiformem gratiam Spiritus sancti obtinendam. Has ego legi in *Missali M. S. Vaticano ante 300. annos scripto, volum. 4743.* Oratio, *Conscientias,* est Ambrosiana, ex *Pamelio, in Sabbato Domin. 5. Aduen. Ambrosiano more.* Septem autem versus præcedentes respondent iisdem septem Orationibus. Cum autem habeatur in titulo & Rubrica, *Pro temporis opportunitate,* inde patet, nullum esse peccatum, si celebraturus eas omittat: & communiùs omittantur ij Psalmi à Sacerdotibus.

d *Accipit Missale.*] Nec sicut librorum
Missæ.

Missæ celebranda est; aliàs grauius peccatur, *Nauar. cap. 25. num. 85. Azor. lib. 10. cap. 29. quest. 4.* Neque aliud Missale, nisi Pij Quinti, adhiberi potest à Romanis, ex eiusdem Pij Bulla. Conuestitur Missale ab accuratioribus proprio integumento coloris Missæ conuenientis, tum ad decorem, tum ad reuerentiam in eo contentorum. Quod autem hoc loco iubetur, vt perlegatur Missa, sine prælegatur, eo sine dicitur, vt, si mutanda sit Oratio, maxime secreta, quæ sit eadem cum alia, puta commemoratio- nis & Festi, opportunè mutationi sit prouisum; & præterea ne accidat error in prolatione verborum, cum scandalo auditorum.

e. *Lauat manus.*] Vt spiritualiter mundet actus, *Innocent. III. lib. 1. cap. 49.* & propter reuerentiam tanti Sacramenti, *Duran. supra cap. 3.*

f. *Preparat Calicem.*] Calix à voce Græca *καλίξ*, ex *Macrob. lib. 5. Saturn. cap. 2.* ab aqua calida dictus, vt aiunt *Varro lib. 4. Latin. lin. & Festus lib. 3.* quam vino mixtam habebant veteres in deliciis, vt *Perfius docet.* Vel ab alia voce Græca *χαλδόν*, quæ lignum significat, *Isid. lib. 20. Orig. cap. 5.* nam ex ligno, aut, fiebant calices. Porrò in Calice argenteo consecrassè dicitur Christus à *Baronio, ex Beda, anno 34. nu. 63.* Vereor tamen, ne Calix hic, in quo, vt narrat idem *Beda*, seruat spongia potus aceti ministra, & habet duas an- las hinc inde, adhibitus fuerit potius ad potandum Christum felle & aceto, quam ad vltimam cœnam. Valen- tiæ venerantur Calicem lapideum alium pretiosum ex *Agatha*, quam vocant, quo dicunt usum fuisse Christum in vltima Cœna. *Lege Carthagenam de Euchar. Homil. 26. Αχαθόν* Latine

bonum: & quid bonum eius, nisi vi- num huius Calicis germinans Virgi- nis? *Zachar. 9.* inde mos inoleuit, quòd non in alio vase quàm in Cali- ce Sanguis consecratur, ex *Pascha- sio de Sanguine & Corpore Domini cap. 20.* Vasculum dixerunt Patres *Con- cil. Tribur. cap. 18.* Vas mysticum, *Synesius Constit. 2.* Poculum, *Cle- mens lib. 8. Constit. cap. 15.* Poculum sanctum, *Nazian. Orat. 25.*

Ligneos autem adhibuere Calices Apostoli, *Honor. in Gemma lib. 1. c. 89.* deinde vitrei decreti sunt à *Zephyri- no, apud Damasum in eius Vita: & Cali- cem vitreum fractum à sancto Do- nato Aretino restitutum habes in lib. 1. Dial. S. Greg. cap. 7.* Sed & tunc tem- poris argentei erant in vsu apud ali- quos, vt notat *Baron. in Notis Mar- tyrol. 7. Augusti, ex August. Epist. 165.* *Urbanus* argenteos & aureos instituit, *de Consecr. Dist. 1. cap. Vasa. ex Concil. Triburien. cap. 18.* non ex ære neque auricalcho fiant, ne ærugo generetur, neque vomitus prouocetur; potius ex stanno, *ead. Dist. cap. Vt Calix. ex Conc. Rhemens. cap. 6.*

Octo angulis formabantur, ex *Pru- dentio apud Bulengerum lib. 2. cap. 20.* imaginibus etiam decorabantur, quos effigiatos historia pastoris & ouis do- cet, *Tertull. de Pudicit. cap. 7. & 10.* & Imaginatos Calices ideò appellat *S. Remigius* in suo testamento, quid? idem interripit in Calice proprium nomen citra vanitatem, *apud Surium Tom. 1. Calicem verò gemmatum mi- sit Epiphanius Constantinopolim ad Hormisdam. vnde etiam in Ord. Rom. paratoria dantur, id est, capsæ ad Cali- ces recondendos. Solebat (quod do- leo) dicere S. Bonifacius Martyr, & Episcopus Ultraiectensis: Quondam*

aurei Sacerdotes utebantur ligneis Calicibus, nunc lignei Sacerdotes aureis Calicibus, *VValafr. Strabo cap. 24.*
& in cap. Vasa.

g *Cum Patena.*] Patena, seu patina; vox tamen prima est frequentior. Discus in *Liturgia S. Iacobi* appellatur. A patendo est dicta, *Amal. lib. 3. cap. 27.* vel quia patula est, *VValaf. cap. 24.* vel quia dispersis patentibusque oris sit, *Isidor. lib. 20. Orig. cap. 4.* Patenæ verò eiusdem fuere materiæ cum Calicibus. Forma earumdem nunc multò minor quam antiquarum: nam erant apud *Damasum in Vita S. Siluest.* ponderis quindecim vel triginta librarum, cum multi in Missa communicarent. Patena adhibita tunc temporis pro Pixide.

h *Ab Episcopo consecratus.*] Habetur consecratio hæc in *Ordine Romano*; & durat consecratio, donec frangatur, vel intus de nouo auro liniatur, *Suar. disp. 81. sec. 7.* idcirco Calix & Patena vocantur vasa sacra à *Sixto de Consec. Dist. 1. cap. In Sancta.* & vngi Calicem expressè iussit *Siluester, ex Innoc. III. in Epist. decret.* Hinc fit, quòd non omnibus licet hæc vasa tangere. non licuit Subdiaconis ante Concilium Laodicenum, vbi *cap. 21.* iisdem interdicitur eorum contactus. fuit concessus in *Braccar. 1. cap. 28.* inferioribus autem alijs negatus in *Conc. Rom. II. cap. 9.* nisi mappula adhibita, *iuxta Ordinem Rom.* An verò sub mortali? negat *Bonac. disp. 4. quest. vlt. pun. 9. num. 20.*

i *Ponit Purificatorium.*] Neque nomen Purificatorij, neque rem apud antiquos de ritibus Scriptores inueni. *Duran. lib. 4. cap. 55.* perfusionem digitorum appellat purificationem; & inde Purificatorium ad extergen-

dum digitos perfusos, & Calicem, dictum esse patet. *Burchard.* vocat Purificatorium.

Quærent, An sit benedicendum; negat *Suarez 3. p. disput. 81. sec. 8. Quarto.* nec in Ritualibus inuenitur benedictio propria, sicuti neque Veli, neque *Bursæ Corporalis*, de quibus statim dicemus. Ratio esse potest, quia sine his videbatur Sacrificium non incommodè fieri posse. utebantur enim paruis mantilibus à Manipulo diuersis, ad tergendas manus, & mappulis quibusdam, *ex Beda in Collect. de Septem Ordinibus*, quas & tenebant manibus, *ex Duran. lib. 3. cap. 6.* sed decentius fit, proprium adhibendo Purificatorium; quod vt ab alijs lineis pannis ad tergendas manus dignoscatur, conuenit, vt in medio illius pingatur Crux, vt in *Concilio Prouinciali III. Mediol. in Instrucl. supell. lib. 2. fuit decretum.*

l *Cum Hostia.*] De hac plenius & commodius infra *tit. 7. num. 1.*

m *Parua Palla lineæ.*] Ad differentiam Corporalis, quod & Palla dicebatur, *can. Sacratas. Dist. 23. ex Soter.* nam erat Corporale magna Palla; Palla verò à palliando, *Duran. lib. 4. c. 29.* vestimentique genus est, *ex Basilio de Re vestiaria c. 13.* Ceterum *Innoc. III. lib. 2. cap. 56.* eam distinguit à Corporali, quatenus Calicem tegit. antiquitus enim Corporale quoque tegebatur Calicem altera sui parte, *ibidem.* S. Anselmus antiquior in *libro de Diuers. Sacram.* putat tutius, quòd Calix operiatur, ne aliquid indecens in illum cadat. Ergo eo tempore Palla fuit in vsu apud aliquos; quia non præcipit, sed suadet Anselmus, quod est tutius, geritque vicem Corporalis, sed diuisi. Quare & eiusdem materiæ debet esse, cuius est Corporale, de quo paulò post

pòst dicemus. Cur autem vulgò Anima vocatur? Auctor Græcus, in *Liturgia quadam cit. à Vicecomite lib. 7. cap. 5.* eam vocat Pſychian; & pſychi ſignificat animam: vel quia intra Corporale plicatum aſſeruat, quaſi anima intra corpus.

Qui duplicem adhibent Pallam, alteram pro Calice, alteram pro Hoſtia, approbante, vt aiunt, Summo Pontifice, non ſunt reprehendendi: non tamen imitandi ſunt ab alijs ſine Pontificia facultate. Eſſet enim additio ritus, quæ eſt à Pio V. prohibita.

n *Tum Velo ſerico.*] De hoc antiqui, *Clem. can. 72.* vbi quia lauari iubetur, è lino conijcitur fuiſſe. Pepli ſudarij, vel aëris, quo operiuntur ſancta, meminit *Chryſoſt. in Liturgia.* vocat *S. Germanus in Theoria Velamen, & Velamentum;* & ſignificare docet aërem tenebroſum noctis paſſionis Domini, ſeu lapidem monumenti. Sericea Vela donata fuerunt Hormiſdæ ab Epiphania cum Calice gemmato, de quo ſuprà, vt in *Epift. 1. Hormiſdæ:* & benedicti ſolita cum alijs veſtibus puto, quia in *can. cit. 72.* ſanctificata dicuntur. Docet *Amalar. Præfat. 2. ad lib. de Eccleſ. Offic.* apud Romanos Calicem inuolutum ſudario ad Altare porrigi: Velumque inde dicitur, quia velando Calicem, eiufdem etiam velata eſſe myſteria ſignat. *Victorinus Premoſus in Memor. Cleric. p. 3. cap. 7.* numerat Velum hoc inter alia neceſſaria ſub mortali, nullo Auctore, nulla ratione allata, quod non placet, ex dictis ſuprà, cum de Purificatorio ageremus.

o *Burſam.*] Peram vocat *Chronicum Moguntin.* ſed *Burſam Burchard.* conueniuntque vt Crucem in medio habeat, vt mos eſt. Non videtur in vſu

fuiſſe ante Concilium Rhemenſe, in quo *cap. 5.* iubetur, recondi Corporale ſimul cum libro, ſeu cum Calice: quæ verò pars eius aperta eſt, in hoc caſu celebrantem reſpiciat, velo anteriori ſuper eam reuoluto, vt Calix commodiùs deferri queat à Sacerdote ad Altare. Intra quam Burſam (aliàs ſuperflua Burſa eſt) omnino recludatur Corporale (neque gratis diſtinguas, vtrum plures, an pauciores in Eccleſia dicantur Miſſæ) vt cautiùs & decentiùs Corporale deferatur. Pius V. diſpenſauit cum Hiſpanis, vt extra Burſam Corporale portari queat, ex *Hier. Cantono in ſuo Ordinario Diuin. Offic.* Vereor ergo, ne pigeat aliquos educere Corporale de Burſa: & quid, ſi in via in terram cadat?

p *Corporale plicatum.*] Palla dicitur à *Clem. Epift. 2. ad Iacobum.* *Sindon ab Iſid. Peleſ. lib. 1. cap. 123.* Palla Corporalis in *Ord. Roman. tit. de Pallio.* Corporale verò dicitur, quia in eo ponitur Corpus Chriſti, *Alcuin. c. 2. de Celebrat. Miſſ.* cuiusque auctor eſt Eufebius Papa ante Silueſtram, quem communiter auctorem dicunt. *lege Burchard. lib. 3. Decr. cap. 99.* Sixtum auctorem facit *Polyd. Virg. lib. 6. c. 12.*

Ex lino debet eſſe, *cap. Conſulto. de Conſecrat. Diſtinct. 1. ex Epift. Eufeb. & Silu.* quia ſindonem Chriſti repræſentat, *ibidem.* Ex cannabe fieri poſſe, concedit *Azor. lib. 10. cap. 28. quaſt. 8.* neque debet miſceri alia materia etiam pretioſiore, ex *Concil. Rhemen. cap. 3.* ſed hoc intellige in interiori parte ſam Corporalis quàm Pallæ parua: nam in illius extima & Pallæ ſuperiori parte potèſt ſericum & aurum addi, vt ait *Suarez 3. par. diſput. 81. ſect. 6.* nunc, Ara breuiori facta, breuius etiam eſt Corporale quàm apud antiquos.

Quod attinet ad plicaturam Corporalis, docet *Alcuin. loco citat.* ita plicandum esse, ut nec initium nec finis appareat, quod & hodie obseruatur ab accuratioribus in Ecclesiastica disciplina: quia, *inquit*, Corporale significat linteamina, & fudarium, præsertim capitis Christi. Cùm autem caput Christi sit Deus, qui nec initium habet nec finem; eadem, ut in Corporali sacra palla pallientur, & abscondantur, quàm maximè decet.

¶ *Simul cum Palla benedictum.*] *Cap. Consulto. de Consecr. Dist. 1.* neque benedicitur Palla separatim; quia est vnum quid & veluti pars Corporalis; nec in Pontificali datur distincta benedictio, vnde & eodem cultu ve-

neranda sunt, & adeò, ut non modò non tangenda sint à laicis, nec à sacerdotibus feminis, *can. Sacratas. Dist. 23. ex Sotero, ut Damascus ait, non ex Sixto, ut ait Platina*, sed neque lauanda ea sint in communi vase, ut statuit sanctus Clemens, & in *Ordine Romano* habetur eiusdem Decretum. Possunt quidem Corporalia tangi post eorundem benedictionem & lotionem, sed non post vsum: neque post lotionem iterùm debet benedici, *Silu. ver. Corporalia*. Si verò immunda adhibeantur notabiliter, peccatum mortale est, *Emman. Sà ver. Sacra. num. 5. & est communis*. De eorundem verò vitio contactu, an sit peccatum mortale, dic vt suprà de Calice.

2 Quibus ita dispositis, accedit ad paramenta, quæ ^r non debent esse lacera aut scissa, sed integra, ^s & decenter munda ac pulchra, & ^t ab Episcopo item, ^u vel alio facultatem habente benedicta: ^x calceatus pedibus, & ^y indutus vestibus sibi conuenientibus, quarum exterior ^y saltem talum pedis attingat; induit se, si sit Prælati secularis, supra ^z Rocchettum; si sit Prælati regularis, vel alius Sacerdos secularis, supra ^a superpelliceum, si commodè haberi possit, alioquin sine eo supra vestes communes, dicens ad singula ^b singulas Orationes inferius positas.

Paramenta non debent poni in Altari, in quo Missa est facienda, nisi pro solis Episcopis & Cardinalibus, vt decreuit S. Rituum Congregatio die 7. Iuly 1612. Deficiente verò Sacrificiâ, aut mensa separata, si in casu necessitatis ponantur in Altari, innumquam tamen in medio, sed in cornu Euangelij collocentur.

Birretum deponens Sacerdos, vt paramenta induat, ne illud super Missale deponat, neque super Calicem. Scopis item se purget, & mundet à puluere.

¶ *Non debent esse lacera.*] Si figura paramenti destruitur, vel inepta sit ad vsum sacrum, amittitur quoque benedictio, *arg. c. Quod in dubys. de Consecrat. Eccles. vel Alt. ex Suarez 3. par. disp. 82. sect. 2.* Cingulum ergo nondum ruptum potest nodo reparari: quòd si rumpatur, altera quidem parte poteris vti, non autem toto per nodum refarcitò sine noua benedictione, quia forma amissa est. Et nota, quòd ligamina, quibus verè te cingis, sunt magis de forma Cinguli, quam illæ eiusdem partes, quæ pendent versus terram;

ram; vt feias ferre iudicium de eodem iterum benedicendo.

f *Et decenter munda.*] Lethale peccatum admitti docet *Siluest. ver. Missa 1. quest. 2. §. 3.* si enormiter quis cum immundis celebret paramentis. lauanda verò sunt in proprio vase, *ex Conc. Herden. can. 4. de Consecr. d. 4. cap. Omnis.*

r *Ab Episcopo benedieta.*] Sacra vocat, hoc est, benedieta indumenta, ante alios primus *S. Anacletus Papa Epist. 2. tum Soterus Epist. 2.* deinde Sacrata dicta sunt, *cap. Vestimenta. de Conf. Dist. 1. ex Stephano.* quod autem docet *Nauar. in Man. c. 25. num. 84.* de vestibus, intelligitur etiam de Cingulo, contra *Scotum 4. d. 13. q. 2.* An verò benedictio vestium præcipitur sub mortali? affirmat *Nau.* & habentur in *Ord. Romano* etiam Cingulorum benedictiones omnium vestium Sacerdotalium.

Quod autem ab Episcopo sint benedicenda, docet expressè *Innoc. III. lib. 1. Myst. Missa cap. 9.* & addunt Doctores, benedictionem hanc esse ordinis Episcopalis, non iurisdictionis, quam idcirco Episcopus alijs delegare non potest sine facultate Papæ.

u *Vel alio facultatem habente.*] Hac de re dicemus infra in proprio loco circa finem Missalis; vbi de paramentorum benedictionibus.

x *Calceatus pedibus.*] Præceptum volunt esse *Silu. ver. Missa. & Sotus 4. dist. 13. quest. 2.* sed non nisi ad maiorem honestatem & decentiam hoc præscribi notat *Suarez 3. p. dist. 82. sect. 3.* Ordo Rom. de *Parascene*: Non licet, inquit, Presbyterum, Diaconum, vel Acolythum ad Altare ministrare per nudos pedes. Et *Exod. 13.* cum calceamentis edebatur Agnus, quo signi-

ficatur asperitas vitæ, *ex Nazianz. Orat. 42.* & promptitudo ad omnia, *ex Esaiæ Abb. Tract. 22.* Laudandi verò sunt Clerici Regulares nostri, qui in Sacristia deponunt etiam communes crepidas, seu calceos, & alias ibidem ad id paratas crepidas induunt, ad maiorem nitorem & sacri ministerij splendorem.

y *Saltem talum pedis.*] Vestis Clericorum erat antiquitus etiam talaris; vnde & vocabatur Caracalla, *Beda testante de Gestis Angl. lib. 1. cap. 7.* & eum exponente *Baronio anno 303.* In clericis peregrinis & rusticis tolerandæ videntur breuiiores vestes, non tamen supra medium crus, *Homob. Tract. 4. quest. 145.*

Vestis autem & tonsura sunt sibi inuicem correlatiua, de qua *Dion. Eccles. Hierar. p. 2. cap. 3.* & *Baronius anno 58. num. 13.* Extrat Bulla Sixti V. contra non ferentes habitum & tonsuram, grauiissimis impositis pœnis. Significat tonsura abiectionem terrenarum cogitationum, *Augustin. lib. de Contemptu saculi*; tum vitiorum resecationem, *Steph. Eduen. in Prol. lib. de Sacram. Altaris*; tum regiam Sacerdotis dignitatem, *Isid. lib. 2. de Offic. cap. 4.* tum coronam Christi spinam, quam peccatores denotant, portandam à Sacerdote, *S. German. in Theoria.* De hac *Ezech. 16. vt legit Hier.* Coronam grauiarum suscipiet vertex tuus. Concilium autem Palentinum sub Urbano VI. definiuit, coronam Sacerdotis esse debere ad mensuram maioris Hostiæ; Toletanum IV. coronam clerici ad mensuram minoris Hostiæ, ergo Diaconorum & Subdiaconorum erit formæ mediæ.

z *Rocchetto.*] Dicebatur Linea, quia ex lino, in *Ordine Romano*; & quidem

dem hoc ordine numerantur ibi vestes Pontificis, Linea, Amictus, Linea Dalmatica (quā *ibidem* vocat Albam) Cingulum, Dalmatica, Orarium, Stola, & Planeta. ergo Linea Pontificis ante Amictum Rocchettum erat. Remanfit in Linea S. Cyprianus prope martyrium, ex Pontio, hoc est, in Rocchetto, ait *Baron. anno 261.* alij explicant in Alba; sed assentior Baronio. quod si verum est, adhuc habes antiquiorem Lineæ seu Rocchetti vsum apud Adonem in *Martyrolog. 26. Nouemb.* vbi S. Alexander Episcopus & martyr sub Antonino dicitur suscepisse gladium stans in Linea; quo ferè loquendi modo vtitur Pontius in S. Cypriani morte. Nomen est nouum, cuius synonymum est *Riecha apud Crassum lib. 1. cap. 21.* Gallica profectò vox, Auenione fortè, cum degerent ibidem Summi Pontifices, introducta: nam in Calepini Dictionario septem linguarum Latina vox *Supparus* Gallicè sic vertitur, *Roquet.* *Supparus* autem, ex *Varrone lib. 4. de Lat. lingua,* dictus est, quod supra induatur, sicut subucula, quod induatur subtus. Ignatius Braecius vocem à Græco deducit idiomate; Primò, vt simplex vocabulum, à *πίμων.* quod, vt vetera Lexica testantur, corymbi sunt ornatus gratia Sacerdotum stolis annexi; arque ita dicti, ob mali punici similitudinem. Limbus autem Rocchetti lineis corymbis, aut alio simili artificio acu pingi solet. Deinde, vt vocabulum compositum ex *ρῶ* & *χιτών:* siquidem *ρῶ* particula molle & delicatum significat, vt *magnus ait Etymologus:* *χιτών* tunicam significat, ex eodem, & præcipuè lineam; ita vt *Rochiton* Græcis sit, Latinis tunica mollior & delicatior. Idem ab Hebræo de-

duci posse docet, à verbo *Rah,* quod est spectare, intueri, & à nomine *Chetan,* quod est lineum, qua ratione Rocchettum esset linum spectabile, seu vestis-linea speciosa. Hæc ille argutè. Manicas habet angustiores, vt ad opera bona manus sint expeditiores: in ceteris significatione communem habet cum Superpelliceo, de quo statim scribo.

[a *Superpellicem.*] Antiquitus induebatur hæc vestis supra tunicas pelliceas, de pellibus animalium factas, *Durand. lib. 3. cap. 1.* ad indicandam innocentiã supra peccatum Adæ, quem vestiit Deus tunica pellicea; ideoque coloris albi est hæc vestis. Meminit *S. Hieron. lib. 1. adu. Pelag.* candidæ vestis ad vsum Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & reliqui ordinis Ecclesiastici in administratione Sacramentorum: quæ verò alia inferiori Clero potuit esse communis vestis, nisi Superpellicem? Est item laxa, quia clericalis vita debet esse in eleëmolyntis larga, *Gemm. lib. 1. cap. 232.* Induitur supra communes vestes, quia charitas operit multitudinem peccatorum: & habet formam Crucis, vt passionis Christi vestigia imitetur Ecclesiasticus, *Durand. loco citato.* qui & *cap. sequenti* in Superpelliceo, veste prima ante Amictum, intelligit fidem.

Sed vnde *Cotta* dicitur? *Hetrusci* vocant *Cottam,* quam vestem & togam Latini appellant. *Ioachimus Perionius de Lingua Gallica cum Græca cognatione lib. 3.* vocabulum Gallicum *cotte* à Græca voce *χιτώνιον* deducit, quæ tuniculam significat, mutatisque inter se litteris duabus, factum esse ait *Cothinium.* *χιτώνιον* autem est diminutiuum à *χιτών,* de quo diximus supra, cum de Rocchetto. *Pagninus in Enchi-*

Enchiridio ait, *Chitam* vel *Chetan*, significare linum, vnde & *Chituna*, id est tunica linea; quamquam *Angelus Caninius* putat, hæc Punica potius esse vocabula quam Hebræa. *Ignatius Braccius* addit, non incongruè à *Cortis*, quod apud *Dores* caput significat, ex *Rodig. lib. 7. cap. 23.* Cortam dici posse, eò quòd in eam caput primò inferatur, mox reliquo corpore velato, solum ferè caput ex ea conspiciatur exertum. Extendebatur vltra medias tibias *Superpellicium* clericale, *Concil. Basilien. sess. 21.* & *Camisia* idèd dicta est à *Codino de Officijs Constantinopolitanis*, apud *Buleng. lib. 2. cap. 39.* ad vsum *Lectorum* & *Psalmistarum*.

b *Singulas Orationes.*] *Seuerus Alexandrinus* meminit precum ad sacras vestes induendas. *Stephan. Eduens. de Sacram. Alt. cap. 10.* habet eandem precem ad *Manipulum* qua nos vtimur. *Chrysost. in Matth. Homil. 38.* indicat recitari aliquas preces, & certè conuenit, cum sint hæ sacra vestes, & ad *Sacrificium* ordinatæ.

Concordant *Orationes* hæ maiori ex parte cum significationibus vesti-

mentorum *Sacerdotalium tropologicis*, seu moralibus, quas antiqui tradidere, & nos infra enarrabimus. Sed dubitari potest, an *Orationes* originem ducant à prædictis interpretationibus, an verò interpretationes ab *Orationibus*: crederem ego, *Orationes* omnes, vt sic, ad *Missam præparatorias*, longè posteriores esse, etiam post *Durandum*, qui secutus antiquiores, de *Stola* scribit, significare iugum *Domini*, & *Casulam* charitatem, citato *Ordine Romano in ordinatione Presbyteri*, quæ interpretationes discordant ab *Orationibus* hodie dicendis ad *Stolam* & *Casulam* induendas: illam enim in *Oratione* appellamus *Stolam immortalitatis*, hanc verò iugum *Domini* suauè. Sensus autem dictarum *Orationum* patebit, cum infra de *Mysterijs* vestimentorum agemus in fine huius tituli.

Neque debent omitti hæ preces sine causa, aliàs lethale peccatum est, *Nauar. cap. 25. num. 73.* licet *Burchard. Decretorum etiam Doctor* moneat, non ex præcepto, sed ex deuotione eas dici solitas esse. excusat *Suarez. disputat. 82. in 3. p. initio.*

3 *Ac primùm accipiens* c *Amictum* circa extremitates & chordulas, d *osculatur illud in medio, vbi est Crux, & ponit super caput, & mox declinat ad collum, & eo vestium collaria circumtegens, ducit chordulas sub brachijs, & circumducens per dorsum, ante pectus reducit & ligat.* Tum e *Alba* induitur, caput submittens, deinde f *manicam dextram* brachio dextro, & *sinistram sinistro* imponens, *Albam ipsam corpori adaptat, eleuat antè, & à lateribus hinc inde, g & Cingulo per ministrum à tergo sibi porrecto, se cingit.* *Minister eleuat Albam supra Cingulum circum circa, vt honestè dependeat, & tegat vestes; ac eius simbrias diligenter aptat, vt ad latitudinem digiti vel circiter supra terram equaliter fluat.* *Sacerdos* h *accipit Manipulum,* i *osculatur Crucem in medio,* l *& imponit brachio sinistro,*

M

stro;

stro, deinde ambabus manibus ^m accipiens Stolum, simili modo ⁿ de-
osculatur, & imponit medium eius collo, ac transuersando eam ^o an-
te pectus in modum Crucis, & ducit partem à sinistro humero pen-
dentem ad dextram, & partem à dextro humero pendentem ad
sinistram, sicq; utramque partem Stole & extremitatibus Cinguli
hinc inde ipsi Cingulo coniungit.

c *Amictum.*] Ab amiciendo dicitur Amictus. Anabolagium, Ambolagium, Anagolagium, Humerale, & Amictus eadem sunt in Ordine Romano. Superhumeralia dictum est ab *Alcuino* cap. Quid sign. vestimenta. Humerale ab *Honorio* quoque in *Gemma*, lib. 1. cap. 201. quia humeros tegit. *Raban.* 1. *Instit. Cler.* c. 15. vocat Ephod-Bat, & esse ab Hebræis deductam ad nostros scribit. ergo Apostoli sunt vsi. *Orale*, de quo *Innoc. III.* cap. 53. putat Vicecomes esse Amictum; sed idem *Innocentius* distinguit ab Amictu, de quo cap. 50. hic enim ante Albam, illud post Albam induitur. diuersa est vtriusque forma, vt Romæ videre est. Et *Orale*, quod hodie dicitur Fauon à *Marcello* in *Carim. Pap.* lib. 2. cap. 14. est propria Papæ vestis.

Caput amictu cingitur, tum collum, dorsum, & pectus. De collo *Amal.* lib. 2. cap. 17. De vittis reliqua cingentibus, *Gemma* supra, & *Innocen. III.* lib. 1. c. 50. Mysteria aperiemus infra.

d *Osculatur illud in medio.*] Cruces in vestibus Sacerdotalibus adhibitas esse à tempore sancti Marci Papæ, tradit *Baron.* anno 336. hodie in Amictu, Manipulo & Stola cruces adesse solent, ad recolendam Domini passionem. Sicuti Stola imponitur collo cum osculo, vt ait *Durand.* lib. 3. c. 5. ita simili ritu imponendus est capiti Amictus, in honorem sanctæ Crucis. Omittant igitur hoc loco signum

Crucis, quod præter Rubricam sibi faciunt quidam manu & Amictu simul à fronte ad pectus: vel signent se antequam accipiant Amictum; nam antiqui ter se signabant, vt scribit *Seuerus Alexand.* de Ord. oblationis, ante Amictum, & manu tantum. Quod autem super Casulam reflectitur Amictus à Regularibus, indicant hunc ritum *Rup.* lib. 1. cap. 19. & *Innoc. III.* lib. 1. cap. 58. ex quo sequitur, simplicis Amictus vsus esse valdè nouum.

e *Alba induitur.*] Podèris est appellata à *Nazian. Orat.* 3. quia Græci vocant pedes *podas*, & hæc vestis ad pedes demittitur, *Duran.* lib. 3. cap. 9. *Camisia* ab *Amal.* cap. 18. *Tunica* à *Rabano* loco citato cap. 17. *Tunica* linea ab *Iuone Serm.* 3. de *Indum.* dicta quoque est *Linea Dalmatica* ab eodem Ordine Romano supra num. 2. citato: vbi etiam & absolutè *Linea*, quia ex lino. Denique *Supparus* ab *Alcuino*. *Alba* verò ante Amictum ab *Ambrosianis*, à Romanis autem post Amictum induitur, vt in *Liturgia Chrysostr.* in *Conc. Carthag. IV.* cap. 41. & in *Ordine Rom.*

f *Manicam dextram brachio*, &c.] *Burchard*: Motus enim naturalis à dextra est in sinistra; & creditur Christi manus dextra cruci prius affixa fuisse quàm sinistra, ex *beata Birgitta* lib. 1. cap. 10. & lib. 4. cap. 70.

g *Et Cingulo*, &c.] *Ordo Rom.* Cingulum nominat. *Alcuin.* supra, *Zonnam*. *Baltheum*, *Ioan. Diac.* in *Vita S. Greg.*

S. Greg. lib. 4. cap. 80. & Gemma an. lib. 1. cap. 201. Duarum eiusdem summatum meminit *Innocen. III. lib. 1. cap. 37.* fortasse enim tunc temporis, vt apud nos, extremitates cum ornatu erant. *Leo IV. in Epist. ad Episcopos* non meminit Cinguli (quia non est vestis) inter vestes Sacerdotales.

h. Accipit Manipulum.] Quarto loco indui Manipulum, scribit apertè *Raban. loco cit. cap. 18.* alij, vel negligunt ordinem vestium, vel Episcopaliū ordinem seruant. Mappulam *Ord. Rom.* appellat, qua pituita oculorum, narium & oris detergebatur, inquit *Alcuin. loco citato.* Sudarium, *Alcuin. idem, & Amalār. cap. 17.* quo sudor abstergitur. Cingulum brachiale, *Ord. Rom. in Consecrat. Episc. Fauonem, Leo IV. Epist. ad Episc. & Gemma cap. 208.* Manipulum, *Rupert. lib. 1. cap. 33. & Hugo Victor. in Spec. cap. 6.* Phanonem, & Mantile, *Rabanus de Instit. Cler. lib. 1. cap. 18.* qui & Mappam parua vocauerunt. Lintheum cineticulum sacerdotale, *Hesychius apud Bulenger. lib. 1. cap. 42.* Aërem, *Chrysost. in Liturgia.* Decem ergo nomina certa Manipulus habuit, & apud antiquos Patres in vsu fuisse, tradit *Concil. Rhemen. apud Burchardum lib. 2. cap. 50.* Et nomina quidem sunt ad placitum, sed res eadē est apud prædictos; tum ex fine, ad tergendum pituitam, & sudorem; tum ex eo, quia in læua, secundum omnes, portabatur.

Dubitatur, An idem sit cum Manipulo Palla illa linoſtima, quia ex lino erat apto ad tergendum, quam concessit Diaconibus *S. Silueſter*, vt cum Dalmaticis ad læuam vterentur: affirmans sententia placuit valdè *Roberto Cardinali Bellarmino*, quo cum eam communicauimus. Vox ipsa linoſti-

ma vim facit, quasi linoſtoma, quæ ex duabus constat vocibus Græcis, altera significante linum, altera os: nam vsus Manipuli erat ad tergendum os & oris pituitam, vt diximus. Stola volunt esse alij, ex *Damaso citato in Actis Eccles. Mediolan.* de cuius tamen expositione non constat. & Stola potius læuum, non læuam tegit; humerum, pectus & dextram partem conuertit; Manipulus propriè læuam partem tantum ornat. Fimbrias additas Manipulo describit *Rupert. loco citato*, qui primus inter Scriptores eum Manipulum appellauit. Quod si hanc vocem legas apud *Seuerum Alexandrinum*, seu *Stephanum Eduensem*, aduerte, quod est Interpretum vox recentiorum, non Græcorum auctorum *Ruperto antiquiorum.*

i. Osculatur Crucem in medio.] Vt supra de Amictu est dictum.

l. Et imponit brachio sinistro.] Concordant omnes citati Auctores, eo fine, vt brachium dextrum liberius sit ad ministerium. vnde & ideo ministri Manipulos deponunt in induendo Pontifice, vt longè sint expeditiores in eo ministerio, quod notat *Duran. lib. 3. cap. 5.* Adde, quod dextra manu commodiùs tergebantur oculi & os, mappula pendente à læua manu. Ligari verò debet Manipulus infra cubitum, non supra, nec longius à manu, vt ex prædicto fine & vsu constat.

m. Accipiens Stola.] Orarium eam vocat *Ordo Romanus* in genere masculino, alij in genere neutro; quia Oratorum, hoc est, prædicatorum habitus est, ex *Alcuino supra.* quare non datur nisi Presbyteris, & Diaconibus, quorum tantum manus proprium est concionandi: ab oratione deducit *Beda* vocabulum in *Collectan. cap. de*

Septem ord. quia in oratione & in ministerio Sacramentorum frequens est Stola vsus. Stola dicta est etiam in *Ordino Romano* à Græco *σολῶν*, id est indumentum, vel à *σῶλον*, id est orno. Ad gena tendit, ex *Amal. lib. 2. cap. 20.* nam licet Stola esset vestis candida pertingens ad talos vsque, ut ait auctor *Gemma lib. 1. cap. 204.* tamen, introducta Alba, seu Camisia sacerdotali, mutata est Stola in torquem, ut *ibidem* & apud *Durand. l. 3. cap. 5.* cum fimbrijs eam describit *Rupert. lib. 1. c. 33.* cuiusque vsus habetur in *Actis S. Clem. Metensis*, patris *S. Clem. Papa*, apud *S. Antonin. p. 1. tit. 6. cap. 26.* qui Stola sua cinxit draconem. Sed & *Cedrinus apud Buleng. lib. 1. cap. 38.* scribit, Augustæ Stolas Apostolorum fuisse repertas.

Stolam verò in Missa omnino adhibendam esse, decreuit *Concilium Braccaren. III. cap. 3.* & habetur 23. cap. *Ecclesiastica.*

n. *De osculatur.*] *Durand. loc. citato*, ut de osculo amictus supra diximus. & imponit collo ut torquem, ait *Gemma loco cit.* non longè à collo, contra quosdam. longè enim à collo est proprium Episcopi. premens cervicem, & utrumque humerum, ait *Conc. Braccaren. citatum.* si premit cervicem, ergo prope collum.

o. *Ante pectus in modum Crucis.*] Ita *Concil. Braccaren. loco cit.* quod tamen *Innocentij III.* tempore Romæ non

obseruabatur, ut ipse indicat *lib. 1. cap. 54.* nisi fortè dicamus, eum ibi loqui de Stola Pontificali, in qua neque hodie obseruatur prædicta forma Crucis; quia Crucem pectoralem Episcopus habet.

p. *Ducit partem à sinistro humero.*] *Burchar.* Hoc autem est notandum diligenter; tum quia à sinistro ad dextrum latus Stola ductio prior in memoriam reuocat, me esse prius Diaconum quàm Sacerdotem (Stola namque Diaconalis est ab humero sinistro ad dextrum latus) sicut Episcopus prius induit Tunicellam Subdiaconi, & postea Dalmaticam Diaconi, ut quasi per gradus meminerit suæ summæ dignitatis; tum quia in ordinatione Sacerdotis eodem prorsus modo aptata fuit Stola collo eialdem ab Episcopo, & sic ad eiusdem rei memoriam est continuandum; tum quia hac ratione, si benè aduertas, pars dextra Stola formans Crucem in pectore remanet superior supra partem sinistram eiusdem, quod infra tit. 3. in simili casu, non casu fieri dicendum est; pollice dextro, inquit Rubrica, super sinistram posito in modum Crucis. Meminit autem huius ritus in Stola distinctè *Iuo Carnot. Serm. de Signific. indumentorum.*

q. *Extremitatibus Cinguli, &c.*] Et hoc etiam describit *Iuo ibidem cum Innocent. III. lib. 1. cap. 54.*

4 Si celebrans sit Episcopus, non ducit Stolam ante pectus in modum Crucis, sed sinit hinc inde utrasque extremitates pendere: & antequam accipiat Stolam, accipit paruum Crucem pectoralem, quam osculatur, & collo impositam sinit ante pectus chordulis pendere. Manipulum quoque non accipit ante Stolam, nisi in Missis Defunctorum, sed accipit ad Altare, cum in Confessione dicit, Indulgentiam, illumq. prius osculatur.

r. Non

r Non ducit Stulam in modum Crucis.] Quia ante pectus gestat eius loco Crucem pectoralem, quam ante Stulam accipit, vt solus notat *Innoc. III. cap. 53.* qua de re infra, cum de Vestibus Pontificalibus.

5 Postremò Sacerdos accipit ^u Planetam.

u Planetam.] Ordo Roman. Vstratum est vocabulum Planetæ, quidquid neget Durandus apud Latinos antiquiores reperiri, *lib. 1. cap. 9.* vbi negat, fuisse vniquam à Græcis usurpatum. Planeta verò errore sonat, & limbus Planetæ Sacerdotalis errabundus erat vtrimque, & idcirco ad brachia reflectebatur, & subleuabatur, inquit *Honor. in Gemma lib. 1. cap. 207.* Penula quoque dicta fuit, non tamen ea, de qua Paulus *2. Timot. 4. vide Baronium anno 58. num. 69.* Casula item dicitur ab eodem Ordine Romano, hoc est, parua Casa, in *Gemma loco citato.* Infula ab *Hugone Victorin. in Specul. Eccles. cap. 6.* Tunica item à *Seuero Alexandrino de Ord. oblat. Cappa ab Isidoro lib. 15. Orig. cap. 12.* ex conie-

[Osculatur.] Scribit *Duran. l. 3. c. 9.* t *Mantiliu quoque.*] De quo idcirco *Innoc. idē c. 43. & 59.* post Casulam Episcopalem agit: apertius *Duran. l. 4. c. 7.* & idem habetur in *Ord. Rom. causamque cum alijs dabimus infra nu. 6.*

ctura tantum, quia capit totum hominem. Sed vide quæ diximus de Pluuiiali in *1. p. tit. 19. num. 3. contra Durand.* Phelonium dicitur in *Actis Eccles. Mediolan. par. 4. lib. 2.* Planetæ sancti Petri meminit *Hugo Cluniacensis in Vita sancti Hugonis Abb.* quæ asseruatur Parisijs, ergo ab Apostolis ortum habet. Erant Planetæ totæ clausæ; post tempora Ruperti diuisæ sunt. & *Innocen. indicat lib. 1. cap. 42. & 58.* olim cum Cruce, etiam in parte posteriori; nunc cum columnæ potius specie, recentiori vsu, quæ & ad Passionem Domini spectat: quasi Sacerdos sit inter Columnam & Crucem Christi. Qui aliquam prædictarum vestium sponte omiserit, peccat mortaliter, ex *communi Doctorum sententia.*

6 Si sit Episcopus, & solemniter celebret, x accipit paramenta, & alia vt in Pontificali.

Pro Pontificali, debet intelligi *Carimoniale Episcoporum.*

x Accipit paramenta.] Hoc est, Caligas, Amictum, Albam, Cingulum, Crucem pectoralem, Stulam, Tunicellam, Dalmaticam, Chirothecas, Planetam, Mitram, Annulum, & Manipulum: de quibus hoc loco, quia in Missali hoc ordine nominantur, & numerantur, omittamus tamen ea quæ sunt communia Sacerdoti.

Caligæ, Sandalia, apud sanctum Hieronymum in *Isai. lib. 5. cap. 20.* sunt

idem. Soleæ dicuntur ab *Alcuin. cap. Quid sig. vestim.* sed distinguuntur in habitu Episcopali, ex *Innocent. III. lib. 1. cap. 48.* nam Caligæ primùm induuntur vsque ad genua, & Sandalia generis feminini, seu Sandalium apud alios, pedes tantum contegunt, *Iuo Carnot. Serm. de Significat. indum. Sacerd.* Caligæ, quia ligantur, sic dictæ, ex *Isid. lib. 19. Orig. cap. 34.* Cambagi, & Pedules, in *Ordine Romano.* Compagi, à *S. Gregorio lib. 7. Epist. 28.* Campobi, ab *Amalar. lib. 2. cap. 18.*

M 3

quorum

quorum usus ab Apostolis manat, ex Rabano lib. 1. Instit. Cler. cap. 22. & probat ex Marci cap. 6.

De Cruce pectorali, quam Philacteria seu Filacteria (eò quòd filo suspendi solet, *Viccom. ait*) appellat S. Gregorius Papa lib. 12. Epist. 7. ut notat Baron. ex Ioan. Diacono anno 604. & 827. & Encolpium vocat Nicephorus Episc. Constantinop. ad Leonem III. Papam, ut exponit idem Baronius anno 811. solis apertè ante alios Innocentius III. agit, Crucem appellans pectoralem; quia pectus ornat, ut supra significauimus num. 4. & laminæ Hebrææ eam suffectam esse, tradit idem ibidem.

Tunicellæ & Dalmaticæ originem & causas attulimus supra in prima parte tit. 19. num. 5. quæ ambæ in Ordine Romano ad usum Pontificis aliquando dictæ fuerunt Dalmatica maior, & minor; quia altera latior, altera strictior. Cur autem utraque datur Episcopo? an quia in eo eminenter omnium sacrorum Ordinum sunt gradus; an quia duorum testamentorum custos? ita Durand. supra cap. 10. & 11. ex Hugone Victorino in Specul. Eccles. c. 6. Antea verò non induebant Dalmaticas Episcopi sine Papæ licentia, ut indicat S. Gregorius lib. 7. Epist. 113. ad Aregium, & habetur can. Communis filius. Distinct. 23. primumque à Siluestro concessa est Episcopis Dalmatica, ex Durand. lib. 3. cap. 11. hoc est aliquibus: sed sicuti ea, quæ in Ordine Romano lanca erat, serica deinde fuit, ex Eduensi c. 11. ita, quæ aliquorum erat, omnium deinde Episcoporum facta est communis vestis.

Chirothecæ ab Ordine Romano dicuntur Manicæ, quia manuum sunt ornamenta. conuenit enim, ut Episco-

pi qualibet pars ornatior appareat. Ab Apostolis deducit hunc ritum Gemma lib. 1. de Antiquo ritu cap. 215.

Mitra, seu Apex, ex August. 2. Ciuit. 15. seu Sertum cum gemmis, ex Ennodio de Mitra sancti Ambrosij; seu Corona Sacerdotalis, ex Ammiano Marcellino lib. 29. seu Corona gloria, ex Euseb. Casariensi lib. 10. Histor. c. 4. seu Pileum, generis neutrius; vel Galea, vel Tiaria, ex Isidor. lib. 19. Orig. cap. 21. seu Infula, ex Hug. Victor. lib. 1. de Sacrament. cap. 55. seu Cidaris, ex Alcuino cap. de Singulis vestibus. seu Phrygium, ex Niceph. lib. 14. cap. 34. quod imposuit capiti S. Siluestri Constantinus; seu Lorum, ex Balsamone apud Buleng. de Vest. Pontif. lib. 1. c. 6. seu Auriphrygium circulare, ab Innocentio III. in Sermone de S. Siluestro (nomina multa, eadem res) ab Apostolis ortum habet, ex Baron. anno 34. num. 298. & inter Episcopi insignia enumeratur, ad ornandum illius caput, & erudiendum Episcopum ut, infra. Abbatibus non fuit concessa ante annum 1091. quo Urbanus II. eam dedit S. Petro Cauensi, Abbati Cluniacensis Ordinis, qui & eandem ut sibi minus congruam recusauit, Acta Conc. Beneuent. Sed alij docent, ante annum 1000. à Siluestro II. datam fuisse Mitram Abbati S. Sauini Placentiæ, & à Leone IX. anno 1049. Abbati S. Iustiniæ Patauino; & extant Diplomata Pontificia. Mitra verò (ut alia taceam nomina) ex Varrone lib. 1. de Lingua Lat. vox est Latina, Græca, & Syriaca, vel Hebræa, quæ verba interpretatur Iosephus Scaliger hoc modo: Mitra Syriacum, Diadema Græcum, Vitta Latinum, idem significant in lingua sua, nempe vinculum. Calus Rhodiginus lib. 16. cap. 10. à *μῆδος* eam deducit

deducit, quod significat filum, ut *uirga* sit quali *uirga*, ex filo. erat enim fascia ad obligandum caput, ex *Hier. in Isa. 3.* ad usum feminarum in capite, *Judith cap. 10.* virorum etiam, ex *Goropio in suo Vertumno.* Sacerdotum quoque, *Exod. 39* ubi LXX. Cidarim legunt ex bysso. Duo redimicula addebant Phryges in Festis solemnibus per maxillas fluentia, ex *Hieronymo Prado in Ezech. c. 21. vers. 26.* vel sub mentum ligabantur, ex *Buleng. loco cit.* quæ in nostra Mitra habentur. & fortè ab iisdem Phrygibus auri-phrygiata Mitra aliquid accepit: de qua in *Carimoniali Episcop. lib. 1. c. 17.* Duo cornua Mitræ accepta puto à Cidari Hebræorum, referente quasi cornua Moysis ex consortio Dei. *Nicolaus Lyranus Exod. 28. ex Iosepho* asserit, quod Mitra in acutum tendebat, & quod lamina aurea, secundum aliquos, corniculata erat.

Pars Mitræ S. Siluestri asseruatur Romæ in Ecclesia S. Martini in Montibus, quæ acutam formam refert, non altiorem palmo communis manus: serico & auro est contexta, coloris cærulei, cum imagine B. Virginis & pueruli Iesu inter duos angelos stantes Diaconali veste indutos. Valentia quoque visitur Mitra sancti Augustini altioris formæ, & item acutæ, qui, ut supra, eam Apicem appellauit: serica est, & alba, quam cingit & diuidit à cuspide linea cærulea serico & auro texta. testatur eandem esse *Martinus V. in Sermone de sancta Monica.* Similem ego vidi Bononiæ in Ecclesia S. Stephani auro & margaritis ornatam, quæ erat sancti Isidori Hispalensis, cuius corpus ibidem quiescit. Ex quibus probatur antiquitas formæ in nostra Mitra. Quod si velis cum Ab-

bate Constantino Caietano, Opusculo de Tribus Hispaniarum Patronis, alium esse Isidorum, non Hispalensem, quem ille rectè probat Hispali mortuum, & ibidem quiescere corpus eius, sed Italo Siculam in Sicilia Episcopum, qui Bononiæ obiit, non perit argumentum nostrum de antiquitate; quia hi duo Isidori, ex eodem Caietano, fuere condiscipuli S. Gregorij Magni, & coætanei. Lubens auctores nominino, honoris & veritatis ergo; quod & facere debuerat recentior, qui de Iure Abbatum scribens, in suum librum transtulit ipsamet verba, quæ de Mitra & alijs Abbatibus vestibus in hoc Volumine scripsi, tacito Auctoris nomine, nominato in leuioribus alijs à se non semel.

Regula verò est, Mitram & Baculum in Episcopis esse correlatiua, ut dicitur in *Carim. Episcop. lib. 1. cap. 17.* & licet in Missali nihil de Baculo, quia ad eum assumendum nullam Episcopus recitat Orationem, sicut ad alia ornamenta præscriptas Orationes recitat in Missali positas, quarum causa de his hoc loco cum Missali agimus; tamen de eo breuiter hæc notabo, ne, Baculo omisso, à Lectore sine baculo corripiar.

Baculus, Virga Pastoralis, Pedum, Ferula, & Caputa, sunt synonyma, ex *Iuone Carnot. Epist. 8. & Hon. in Gem. lib. 1. cap. 217.* Cambucam alij vocant apud *Petrum Conestorem in Histor. Exodi cap. 52.* Cambuttam vocat *Ordo Romanus in Dedicatione Eccles.* sed Caputa & Cambutta corruptæ sunt voces, à Cambura voce barbara, quæ significat baculum retortum. Porro tres habet partes, summam retortam, ut pedum pastorum recuruum, ad colligendas, ut ait *Festus,*

oues;

oues; mediam rectam, imam acutam. talis est S. Saturnini Apostolorum discipuli, qui Tholosæ cum imagine Sancti antiquissima habetur; & Valentia S. Augustini Baculus, qui est eburneus & rotundus; & item S. Isidori, quem ego vidi Bononiæ, vbi supra, cum Mitra eiusdem, datur enim Episcopo, ad regimen animarum; vnde versus:

*Curua trahit mites, pars pungit acuta
rebelles.*

Et sub imagine præfata S. Saturnini legitur iste versus,

*Curua trahit quos virga regit, pars
ultima pungit,*

vt refert Hugo Victor. *Spec. Eccles. cap. 6. Innoc. autem III. lib. 1. cap. 62.* affert hoc carmen auctore incerto;

*Collige, sustenta, stimula, vaga,
morbida, lenta:*

id est, Collige vagos, sustenta debiles, & punge pigros. Est autem Baculus vltimum Episcopi ornamentum, *Innocen. III. lib. 1. cap. 10.* quem gestat ille manu sinistra, quæ cordis esse dicitur, & partem curuam populo vertit, *Carimon. Episc. lib. 2. cap. 8.* nec ornatur sudario, quod conuenit Abbati, *Acta Mediol. Eccl. in Instruct. fabr. Eccl. ad differentiã Episcopalis.*

Annulus datur Episcopo, de quo *Oprat. Millen. lib. 1. contra Parmenidem, & Ordo Rom. in Consecratione Episcopi.* qui & aureus debet esse, *Innocen. III. lib. 1. cap. 46.* & benedictus, vt in *Ordine Romano.* daturque ad honorem, & significationem, quod Ecclesiæ suæ sponsus est; & quod velut Annulo signatorio non omnibus omnia reuelare mysteria debet. ita *Isidor. 1. de Eccles. Off. cap. 5.* & regulariter quidem in digito indice manus dextræ defertur; neque in gem-

ma sculptum quid esse debet, ex *Durand. lib. 2. de Rit. cap. 9.* sed in Missa Pontificali iubetur Episcopus gestare Annulum in digito annulari dextræ manus, *Carim. Episc. lib. 1. cap. 7. & lib. 2. cap. 8.* cui & in eodem digito in consecratione datur concelebraturo cum consecrante, *Pontif. Rom.* Alij caueant, ne vniquam Annulum gestent in Missa; qui expressè prohibitus fuit Protonotarijs non participantibus, & quibuscumque Doctoribus, à sacra Rituum Congregatione die 11. *Februarij 1623.* & item Canonicis Cathedraliū Ecclesiarum, qui se maiores aestimabant Protonotarijs, die 20. *Novemb. 1628.* Canonico- rum verò nomine hac in re intelliguntur etiam Dignitates, siue sint siue non sint de gremio Capituli.

Vltima vestis Episcopi est Manipulus, *Ordo Roman.* de quo supra diximus non pauca. hoc loco quærimus, Cur ille sit vltima vestis Episcopi? solus *Durandus lib. 4. cap. 7.* hunc ritum in Episcopo declarat; & Primò inquit, quia dum eum accipit in confessione ante Missam, ornamentum accipiens inferioris ordinis, & ab inferiori ministro, id est Subdiacono, cuius propria vestis est Manipulus, humilietur Episcopus coram Deo. Secundò, vt quod ore confitetur se peccasse, per fructum boni operis, qui significatur in Manipulo ad brachium ligato, reficiatur in mente. Tertiò, vt concessa temporalia, per Manipulum adumbrata, videatur accipere per alienam manum, & cum sui cognitione in humilitate, ne ob temporalia eleuetur in superbiam. Quartò, ad notandum, quod tunc honorum operum Manipulum cum præmio portabimus cum Christo, quando ad Altare Dei æterni tribu-

tribunal Iudicis peruenerimus: nam Episcopus typum gerit Christi Capitis nostri.

De Gremiali Episcopi, quia ad eius gremium ponitur ita dicto, neque Missale, neque nos loquimur; & præterea nihil de eo occurrit dicendum, nisi quod Episcopo deseruit tantum super femora cum Planetam indutus sedet. Succinctorium dici putat *Viccom. lib. 3. cap. 15. sed Innoc. III. lib. 1. cap. 10.* tertium Succinctorio datur locum; tum solus Papa eo vititur, *Carim. Papa lib. 2. cap. 14.* & usus eius est circa renes, *ex Inon. Carnot. loco citato.*

Pluuiiale item est vestis Episcopi ad Horam Tertiam, Vesperas, Laudes, & Processiones, de quo diximus supra. De quibus autem Missale tacet, ut de Pallio Archiepiscopi, Orali Papæ, & alijs eiusdem vestibus ad Missam spectantibus, alijs, Deo dante, scribemus.

Nunc breuissimam prædictorum omnium indumentorum subiiciamus significationem, quæ supra promisimus, quæ triplex est, Anagogica, Allegorica, Tropologica, & Moralisis.

Anagogica significatio est de Christo, cuius imago gloriosa est Episcopus.

Allegorica est de Passione Christi, quam Sacerdos minus gloriose vestitus indicat.

Tropologica, seu Moralis, eruditionem continet conformem moribus Sanctorum quorumcumque ministrorum Ecclesiasticorum, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi.

Expositio Anagogica vestium Pontificalium de Christo.

C Aligæ & Sandalia denotant Incarnationem Christi, de qua in Psalm. 9. *In Idumeam extendam cal-*

ceamentum meum, ex Stephano Eduens. si de Sacr. Alt. cap. 11.

Amictus, latibulum capitis, id est, diuinitatis in Christo, *idem Stephan. cap. 10.*

Alba, Resurrectionis gloriam, *idem Eduens. ibidem.* nouitatem vitæ in Christo, *Innocent. III. lib. 1. cap. 36.* & munditiam eiusdem, *S. Bonauent. de Myst. Missæ.*

Cingulum, charitatem Christi, cuius extremitates duæ sunt, fecit, & docuit, *Innoc. cap. 37.* Maiestatem deitatis, *S. Germ. in Theoria.* Virginitatem Christi, *Bonau. loco cit.*

Crux pectoralis, passionem Christi, exemplar passionum aliorum Martyrum, quorum Reliquiæ in Cruce asseruantur. nihil apud Auctores inueni in hoc sensu anagogico.

Stola designat obedientiam Christi, *ex Steph. Eduensi loco cit.* & voluntariam seruitutem, *Bonauent. loco cit.*

Tunicella, doctrinam Christi inconstitilem, quæ scindi non potest, *Innoc. cap. 39.*

Dalmatica, misericordiam Christi erga nos latam, & largam, *idem c. 40.*

Chirotheca, hædorum pelliculæ, similitudinem carnis peccati in Christo, *idem cap. 41.*

Planeta, Ecclesiam vniuersalem, Christi vestem; posteriorem quidem partem antiqui Testamenti, anteriorem noui, *idem cap. 42.* integra ea erat, vndique clausa antiquitus, quia vna Ecclesia est, *Rupert. 1. cap. 22.* Plenitudinem gratiæ Christi, *ex Biel. lect. 11.* indicat.

Mitra, summam Christi honorificentiam, *Innoc. cap. 44.*

Baculus, potestatem, *idem cap. 45.*

Annulus, perfectionem donorum Spiritus sancti in Christo, *idem c. 46.*

N

Mani-

Manipulus in lana, beatitatē Christi, qui Viator & Comprehenfor erat, *idem cap. 43.* vel humilitatem Christi, *Bonauent. de Myster. Miss. vel amorem cordis ad passionem, Tolet. lib. 2. cap. 2.* futius ista leges explanata locis citatis.

Expositio Allegorica vestium Sacerdotalium de Passione Christi.

Amiectus significat velamen faciei Christi, *Gabriel Biel in Can. lect. 11.* seu Coronam spineam. nam velat caput, non faciem, amictus, *S. Thom. 3. par. quest. 83. artic. 5.*

Alba, vestem ab Herode Christo datam, *S. Thom. quest. 40. artic. 7.*

Cingulum, flagellum à Pilato iustum, *Durand. lib. 3. cap. 4.* vel funes, *S. Thom. loco cit.*

Manipulus, funem quo captus est, *S. Thom. loco cit.*

Stola, ligaturam ad Columnam, *Durand. cap. 5.* vel Crucem, *S. Thom. loco citato.*

Casula, purpureum vestimentum coram Pilato, *S. German. in Theoria.*

Sex numero sunt Sacerdotales vestes; in quarum senario numero, ait *Zachar. Andr. de Missa lib. 2. c. 1.* recolenda est illius passio, qui sex diebus creatum mundum, sexta atate, sexta die, & hora sexta eundem reparauit.

Expositio Tropologica omnium vestium Pontificalium & Sacerdotalium.

Multa sunt, eaque ornatissima Sacerdotum Tunica, quia Sacerdotalis Ordo est veluti oculus ipsius Dei, vel Ecclesiae, quibus per *Zachariam cap. 2.* dicitur: *Qui tetigerit*

vos, tangit pupillam oculi mei. Et sicuti multis tunicis munitur oculus & tegitur, ijsque adeò speciosis, vt iridis speciem referat, quod latè docet *Galenus de Vsu partium lib. 10.* ita Sacerdotes tam varijs tamque ornatis voluit Deus vestiri tunicis, vt memores essent, se tamquam oculos à Deo diligere; illudque muneris sui proprium esse, vt in Ecclesia Dei oculorum vice fungantur.

Itaque Caligæ & Sandalia monent, gressus rectos esse faciendos, & genua roboranda in præparationem Euangelij, quod est proprium Episcoporum, & prædicatorum; & item affectuum custodiam, qui sunt pedes animæ, *ex Iuone Carnot. Ser. de Signif. indum.* concordant hæc cum Oratione qua dicitur ad Caligas.

Amictus docet decem. Labores esse ferendos, *Alcuin. cap. Quid sign. vestim.* Vel custodiam vocis, quæ formatur in collo, *Amal. lib. 2. cap. 17.* Vel spem celestium, qua onns portamus, cuius Virtutæ duæ sunt, fides, & operatio; timor pœnæ, desiderium gloria, *Honor. in Gemma lib. 1. cap. 201.* Vel iustitiam, *Hugo Viet. in Specul. Eccles. c. 6.* Vel munditiam bonorum operum, *Raban. de Instit. Cleric. lib. 1. cap. 15.* Vel galeam salutis, *Gemma lib. 1. c. 82.* concordat hoc cum propria Oratione. Vel fortitudinem operum cum duabus quasi Virtutibus, intentione, & fine, *Innocen. lib. 1. cap. 50.* Vel fidem, *Biel lect. 12.* Vel fiduciam, *Scortia lib. 2. cap. 8.* Vel contemplationem, *S. Thom. quest. 83. artic. 5.*

Alba connotat duodecim. Persecutionem, *Alcuin. supra.* Vel castigationem totius corporis, *Amalar. supra cap. 18.* Vel castitatem totius vitæ, *Gemma supra cap. 202.* Vel munditiam animæ,

animæ, *Hugo Vict. loc. tit. & concordat cum propria Oratione quæ dicitur ad Albam. Vel munditiam carnis, idem Erud. Theol. lib. 1. cap. 46. Vel continentiam, vel summam iustitiam, Raban. cap. 16. supra. Vel nouam vitam Sacerdotis, Rupert. supra cap. 20. Vel loriam iustitiæ, Gemmalib. 1. cap. 82. Vel munditiam vitæ latam in libertatem filiorum Dei, Innocen. III. supra cap. 51. Vel fidem, & innocentiam, S. Thom. loco citato.*

Cingulum indicat septem. Discretionem, moderatricem virtutum omnium, *Alcuin. supra. Continentiam, Amalar. supra cap. 22. Custodiam cordis, Gemma cap. 203. Castitatem corporis, Hugo Vict. supra. Feruorem continentiam, ne sit remissa, Raban. cap. 17. concordat cum Oratione propria. Arcum contra hostes, Gemma lib. 1. cap. 83. Fortitudinem, Hesych. lib. 5. in Leuit.*

Crux Pectoralis memoria est Passionis Christi, & Martyrum, vt eam Pontifex recondat in pectore, *Innocen. III. lib. 1. cap. 53. concordat cum sua Oratione.*

Stola decem significat. Iugum Christi est; feratur ergo vtroque humero, *Alcuin supra. ad genua tendit, ad humilitatis indicium, Amal. supra c. 20. ab humeris ad vtrumque latus descendit, vt per arma iustitiæ à dextris & à sinistris muniamur. Cingulo colligatur, quia virtutes virtutibus iuuantur, Iuo Carnot. supra. Obedientiam Evangelij significat, quæ tum à sinistro humero actiue vitæ, tum à dextro contemplatiue Crucem in pectore format, & mundo crucifixum facit, Gem. lib. 1. cap. 204. Fortitudinem cum perseuerantia, Hugo dicto cap. 6. Munditiam vitæ, idem supra cap. 48. Ora-*

rium ad pectus est, vt ore & corde præceatur, *Rab. supra cap. 19. Hasta est contra hostes, Gemma supra cap. 82. Memoria est Passionis Domini, & Crucis in pectore, Bonauent. in Mysterys Missæ.*

Tunicella, quæ non videtur in Episcopo, demonstrat virtutes intimas Episcopi proprias, *Amal. lib. 2. c. 22.*

Dalmatica immaculatæ vitæ typus est, *Durand. supra cap. 11. Liberalitatis erga pauperes, Innocen. III. cap. 56. & idè fuit etiam data Diaconis, quorum munus erat præcipuum, ministrare mensis, Act. 6. Religionis immaculatæ, quæ, ex Iacobo, est, apud Deum Patrem, visitare pupillos & viduas in tribulatione, & immaculatum se custodire, Amalar. cap. 21. supra. Charitatis geminæ, Hugo Vict. supra cap. 6.*

Chirothecæ manus tegunt, vt opus sit in publico, intentio in occulto, *Gem. cap. 215. vel exempla Sanctorum præ manibus habenda esse movent, Durand. 3. cap. 12.*

Planeta, quæ super omnes est, charitatis est symbolum, *Alcuin. supra; idè duplex est, ante pectus, & post humeros, vt Deus ametur, & proximus; amicus, & hostis, Amalar. cap. 19. parua casa est, quæ totum hominem regit, charitas, Gemma lib. 1. cap. 207. Vel prudentiam cum charitate duæ Casulæ partes persuadent, Hugo supra cap. 6. contra hostes clypeus est, Gemma dicto cap. 82. reliqui supra citati charitatem interpretantur. Pars anterior strictior est, quia Deus vnus; posterior est latior, quia proximi amor est multiplex, Tolet. lib. 2. cap. 2. Obedientiam denique significat, ex Bellarmino nostri Ordinis in Doctr. Concil. Trident. par. 3. cap. 5. num. 6. Concordare potest Ora-*

tio propria cum prædictis, quia iugum amoris Casula est, & Stola iugum patientiæ, inquit *Suar. 3. part. disput. 83. sec. 2.*

Mitra cum duobus cornibus scientiam requirit vtriusque Testamenti contra hostes, *Hugo Vilt. supra cap. 6.* duæ vittæ, seu fimbriæ posteriores, sunt Spiritus & Littera: ad humeros pendunt, vt, quod docet Episcopus, opere compleat, *Innocent. III. cap. 60.* Baculus correctionem pastorem docet, eâ ratione qua *Hugo Victorin. dicto cap. 6.*

Per Baculum rectum doceas, Episcope, rectè

Vinere, per flexus ferri properes misereri.

Annulus fidei Sacramentum est cum Sponsa, à qua numquam descendendum est, ex *Stephan. Eduen. de Sacra. Altaris cap. 2.* fertur in digito indice manus dextræ, quia digitus index salutatis dicitur à *Duran. lib. 2. de Rit. cap. 9.* digitus autem significat Spiritum sanctum, cuius dona Episcopus distribuit in ordinatione Clerici, *Innocent. III. cap. 46.* In Gemma nihil sculptum esse debet, ex *Synodo Mediolan. de Sacra suppellectili*, vt Deum ipsum in Annulo veneremur Episcopi.

In Missa verò Pontificali fertur Annulus in digito dextræ manus, non autem sinistra, quod est sponsæ proprium; & item in digito annulari, qui est remotior ab indice; ne indice quasi coronato ab Annulo Episcopus vti videatur ad consecrationem Corporis Christi, si, quod sentio, dicere liceat. Nam Annulus corona manuum dicitur à sapientioribus, & coram Christo digitorum coronam deponere conuenit, seu remo-

tius saltem gestare: vnde & alij, vt dictum est supra, prohibetur vsus Annuli in Missa; tum ad differentiam Episcopi, tum ad humilitatis indicium coram sanctissimo Sacramento, quod manu tractari debet.

In Manipulo septem disce. Quia portatur in sinistra, presentem vitam laboriosam repræsentat, *Alcuin. supra.* Repudium mundanæ cogitationis, quia eo tergebatur pituita, *Amal. supra cap. 24.* Pœnitentiam cum fletu, ad tergendas animæ labeas, *Gemma. an. 208.* & concordat cum Oratione quæ dicitur ad Manipulum. Vigiliantiam contra acediam, quia eo tergebantur oculi, *Eduenf. cap. 10.* contra hostes Claua est, *Gemma d. cap. 82.* Discretionem deuotam, *Biel. lect. 12.* Retributionem futuram bonorum operum, *Rup. lib. 1. cap. 33. ex Psal. 125.* *Veniunt cum exultatione, portantes manipulos suos.*

Verùm clausula fit cum *Iuone Carnot. Sermon. cit.* Ornamenta hæc, ait, non sunt virtutes, sed virtutum insignia, quibus tamquam scripturis videntes admonentur, quid debeant appetere, quid vitare, & ad quem sua facta dirigere. Prouideat ergo, inquit *Innocent. III. cap. 64.* diligenter Episcopus, & attendat Sacerdos studiosè, vt signum sine significato non ferat, vt vestem sine virtute non portet, ne fortè similis sit sepulchro deforis dealbato, intus autem omni pleno spurcitia. Quisquis autem sacris indumentis ornatur, & honestis moribus non induitur, quantò venerabilior apparet hominibus, tantò indignior redditur apud Deum. Pontificalem itaque gloriam iam honor non commendat vestium, sed splendor animarum. *Hæc Innocent.*

De